

## Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme\*

Öğr. Gör. Serap SERİN KARACAER

Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Aksaray, e-posta: [sskaracaer@gmail.com](mailto:sskaracaer@gmail.com)

Öğr. Gör. Ayşe Nevin SERT

Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat MYO, Konya, e-posta: [anevinsert@selcuk.edu.tr](mailto:anevinsert@selcuk.edu.tr)

Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK

Gazi Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Ankara, e-posta: [yukseozturk66@gmail.com](mailto:yukseozturk66@gmail.com)

### Öz

Yoksulluk, 21. yüzyılda dünyanın karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi iken; turizm ise, bu yüzyılın sosyo-ekonomik boyutu öne çıkan en önemli dinamiklerinden birisidir. Dolayısıyla sektörünün iktisadi gücü dikkate alındığında, turizm özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için uluslararası örgütler tarafından, yoksullukla mücadelede önemli bir aktör olarak görülmektedir. Bu görüşler doğrultusunda 1990'ların sonlarına doğru, turizmin yoksulluğu azaltma potansiyeline dikkat çeken "Yoksul Yanlı Turizm" (YYT) yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Yoksullar için net faydalar sağlayan bir turizm olarak tanımlanan "yoksul yanlı turizm" bir ürün ya da sektör değil, bir yaklaşımdır. Yoksul odaklı turizm ile sağlanan faydalar ekonomik açıdan olabileceği gibi aynı zamanda sosyal, kültürel ve çevresel açıdan da olabilir. Yoksul yanlı turizm yaklaşımının temel odak noktası, turizm sektörünün toplam boyutunu genişletmek yerine, turizm içinde yer alan yoksullara fırsatların oluşturulması ve sunulmasıdır. Diğer bir ifade ile yoksul yanlı turizm yaklaşımı, sektördeki pastayı büyütme yerine dağıtmak anlayışına dayanmaktadır. Bu bağlamda yoksul yanlı turizm, yoksul insanların yararına olacak şekilde turizmden gelen faydaların değişen dağılımı esasına dayanır. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemi esas alınmış olup, kaynak ve doküman incelemesi gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında; öncelikli olarak turizm literatürü açısından oldukça yeni bir kavram niteliğinde olan yoksul yanlı turizm yaklaşımı tanımı, niteliği ve özellikleri açısından ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Sonrasında, turizm sektörünün yoksulluk üzerindeki etkileri incelenmiş olup; turizm faaliyetlerinin doğrudan, dolaylı ve dinamik olmak üzere üç yolla yoksulluğun azaltılmasında etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Yoksulluk, Turizm Ekonomisi, Kalkınma, Yoksul Yanlı Turizm.

\* Bu çalışma 8. Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.



Türk Turizm Araştırmaları Dergisi  
Cilt. 1, Sayı.3, 2017  
ss.31-40.

**Önerilen Atıf:** Serin Karacaer, S., Sert, A. N. ve Öztürk, Y. (2017). Yoksul Yanlı Turizm Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt.1, Sayı.3, ss.31-40.

## An Evaluation On the Approach of the Pro Poor Tourism

Lecturer, Serap SERİN KARACAER

Aksaray University, Vocational School of Social Sciences, Aksaray, e-mail: [sskaracaer@gmail.com](mailto:sskaracaer@gmail.com)

Lecturer, Ayşe Nevin SERT

Selçuk University, Beyşehir Ali Akkanat Vocational School, Konya, e-mail: [anevinsert@selcuk.edu.tr](mailto:anevinsert@selcuk.edu.tr)

Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK

Gazi University, Faculty of Tourism, Ankara, e-mail: [yukselozturk66@gmail.com](mailto:yukselozturk66@gmail.com)

### Abstract

While poverty is one of the most important problems in the twenty-first century, tourism is one of the most prominent dynamics of socio-economic dimension of this century. Therefore, given the economic strength of the sector, tourism is seen as an important actor for poverty alleviation by international organizations, especially for underdeveloped and developing countries. Therefore, towards the end of the 1990s, the "Pro-poor Tourism" approach emerged that draws attention to the potential to reduce poverty in tourism. "Pro-poor Tourism" which provides net benefits for the poor, is not a product or sector but an approach. The benefits provided by "Pro-poor Tourism" can be economic as well as social, cultural and environmental. The main point of "Pro-poor Tourism" approach is the creation and offering the opportunities for the poor in tourism, rather than expanding the overall dimension of the tourism sector. In other words, "Pro-poor Tourism" is based on the understanding of sharing out the sector cake instead of enlarging it. In this context, "Pro-poor Tourism is based on the changing the way of tourism benefits distribution for the poor sake. Within the scope of the study, qualitative research method was applied and source and document examination were carried out. In the study, the terms of the definition, qualities and features of the poor side tourism approach which is primarily a new concept in the tourism literature was examined. Afterwards, the effects of tourism sector on poverty have been examined; it is found out that tourism activities have been effective in reducing poverty in three ways, direct, indirect and dynamic.

**Keywords:** Poverty, Tourism Economy, Development, Pro-Poor Tourism.



Journal of Turkish Tourism Research  
Vol. 1, Issue.1, 2017  
pp.31-40.

**Suggested Citation:** Serin Karacaer, S., Sert, A. N. and Öztürk, Y. (2017). An Evaluation On the Approach of the Pro Poor Tourism, *Journal of Turkish Tourism Research*, Vol.1, Issue.3, pp.31-40.

## GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihi boyunca tüm dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan birisi olmuştur (Taş ve Özcan, 2012). Ancak; yoksulluk kavramına ve meydana getirdiği sorunlara yönelik çalışmaların, sanayileşme ve dolayısıyla da kapitalizmin yaygınlaşmaya başladığı 18. ve 19. yüzyıllarda artmaya başladığı görülmektedir. Bu bağlamda, yoksulluğun kavramsal olarak tanımlanmasına ve ölçümlerine ilişkin kapsamlı çalışmaların kökeni 19. yüzyılın sonlarında İngiltere’de yapılan araştırmalara kadar dayanmaktadır. Günümüzde de yoksulluğa ilişkin çalışmaların iki temel noktada yoğunlaştığı görülmektedir. Bu noktalardan birincisi, yoksulluğun kavramsallaştırılması ve ölçülmesine yönelik çalışmalar, ikincisi ise yoksullukla mücadelenin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin çerçevenin oluşturulmasına yönelik çalışmalardır. Son yıllarda, özellikle yoksullukla nasıl mücadele edileceğine ilişkin çalışmalar çok daha fazla önem arz etmiş durumdadır. Çünkü yoksulluk sadece ekonomik bir sorun olmanın ötesinde, insani ve toplumsal boyutları öne çıkan bir sorundur. Bu noktada, özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından gerek sosyal ve kültürel boyutları gerekse de ekonomik boyutu ile turizm sektörü yoksullukla mücadele çalışmaları kapsamında irdelenen önemli dinamiklerden birisi konumundadır.

Turizm; bireylerin tatil ihtiyaçlarını gidermelerinin haricinde iş, eğlence, sağlık, din, kültür gibi amaçlar doğrultusunda harekete geçmelerini sağlayan faaliyetler bütünüdür. Turizm sektörü seyahat acentaları, uluslararası havayolları, konaklama işletmeleri ve hatta destinasyonda turizm faaliyetlerine dahil olan yerel halkın da içinde bulunduğu bir dizi hizmeti içeren bir sektördür (Spenceley, Ashley ve Kock, 2009: 15). Dolayısıyla geniş ürün ve hizmet yelpazesine sahip olan turizm sektörü, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından istihdam olanağı ve döviz girdisi sağlanmasında en önemli kaynaklardan birisidir. Günümüzde, dünya nüfusu içerisinde çalışan her on kişiden biri turizm sektöründe istihdam olanağı bulmaktadır. Aynı zamanda, kimyasal maddeler ve yakıttan sonra dünya ihracat sıralamasında üçüncü sırada yer alan turizm sektörü dünya çapında bir ihracat kategorisidir (www.unwto.org). Bu bağlamda; turizm sektörü ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlayan ve özellikle ekonomik gelişmişliğin en büyük göstergelerinden olan yoksulluğun azaltılmasına önemli katkılar sağlayabilecek bir sektör konumundadır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi esas alınmıştır. Nitel araştırmayı; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemi referans alınarak doküman incelemesi yolu ile veri toplanmaya çalışılmıştır. Bu nokta da özellikle ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır.

## YOKSUL YANLI TURİZM YAKLAŞIMI

Yoksulluk kavramı; çevresel, sosyal, kültürel ve iktisadi başta olmak üzere birçok boyuta sahip olan karmaşık bir olgudur. Dolayısıyla bu durum “yoksulluk” kavramına ilişkin net bir tanımın ortaya konulmasını da güçleştirmektedir (Gündoğan, 2008). Yoksulluk, sağlık da dahil olmak üzere temel insani niteliklerin zayıflamasıyla ilişkili bir konudur. Yoksul olarak ifade edilen bireyler; kişisel ve çevresel sağlık risklerine maruz kalırlar, daha az beslenirler, daha az bilgiye

sahip olurlar ve sağlık hizmetlerine daha az erişebilirler. En genel tanımıyla yoksulluk; bir halkın ya da onun belirli bir kesiminin asgari yaşam düzeyini sürdürülebilmek için sadece gıda, giyim ve barınak gibi en basit ihtiyaç maddelerini karşılayabilmesi durumu olarak ifade edilmektedir (Uzun, 2003). Dünya Bankası ise yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından ele almakta ve asgari yaşam standardına erişilememiş olma durumu olarak değerlendirmektedir. Dünya Bankası'nın tanımına göre yoksulluk; maddi nitelikteki yoksunluklardan dolayı kaynaklara ve üretim faktörlerine erişememe ve asgari bir yaşam düzeyini sürdürecektir gelirden yoksun olma durumudur (www.worldbank.org). Ancak, yoksulluk kavramının sürdürülebilir bir geçim sağlamak için gelir ve kaynak yetersizliğinden daha fazlasını gerektirdiği de bir gerçektir. Yoksulluğun; açlık ve yetersiz beslenme, eğitim ve diğer temel hizmetlere sınırlı erişim, toplumsal ayrımcılık ve dışlanmanın yanı sıra karar verme sürecine katılım eksikliği gibi belirtileri de söz konusudur.

Yoksulluğun; ekonomik üretkenlik başta olmak üzere, adaletsiz vergi sistemleri, faize dayalı sistemlerde faiz oranlarının yüksekliği, tekelleşme, işsizlik, sosyal dışlanma, doğal afetlerin engellenemez etkisi, bireyler arasındaki yetenek farklılıkları ve belirli bir nüfusun felakete, hastalıklara ve üretken olmalarına engel olan diğer olaylara karşı yüksek hassasiyetlerinin bulunması gibi birçok sebebi söz konusudur (www.un.org). Bütün bu sebepler de dikkate alınarak başta Dünya Bankası olmak üzere; Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Turizm Örgütü, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı gibi birçok kurum ve kuruluş dünyadaki yoksulluk sorunu ile yakından ilgilenmekte ve mücadele konusunda önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Yoksullukla mücadele noktasında, söz konusu kurum ve kuruluşların üzerinde durduğu en önemli dinamiklerden birisi turizmdir.

Turizm; 2016 yılı verileri itibarıyla dünya genelinde 1.2 milyon uluslararası ziyaretçi sayısına ulaşan ve son yedi yıl boyunca kesintisiz büyümesini sürdüren bir hizmet sektörüdür. Turizm sektörü; uluslararası turistlerin destinasyonlarda gerçekleştirdikleri konaklama, yiyecek ve içecek, eğlence, alışveriş ve diğer turistik mal ve hizmetlerle ilgili harcamalarıyla 1.2 milyar dolar ve buna ek olarak 216 milyar dolarlık yurt dışı destinasyonlara yapılan uluslararası yolcu taşımacılığı hizmetleri ile geliri toplamda 1.4 trilyon doları bulan bir sektördür. Sektör bu boyutu ile dünya hizmet ihracatının %7'lik kısmını oluşturan, otomotiv ve yiyecek sektörlerini geride bırakarak kimyasal maddeler ve yakıtlardan sonra üçüncü sıraya yerleşmiş önemli bir ihracat kategorisidir. Aynı zamanda dünyada çalışan her on kişiden biri turizm sektöründe istihdam olanağı bulmaktadır (www.unwto.org). Bütün bu istatistikler dikkate alındığında turizm sektörü özellikle az gelişmiş ya da gelişmekte olan pek çok ülke açısından istihdam oluşturmada ve döviz geliri sağlanmasında en önemli kaynaklardan birisi durumundadır. Turizm sektörünün emek yoğun üretim yapısı dikkate alındığında söz konusu ülkeler açısından işsizlik sorununun çözümü noktasında da kilit rol oynayıp da göz ardı edilemez bir gerçektir (Bahar ve Kozak, 2007: 61). Ayrıca, turizm doğrudan ve dolaylı olarak tarım, imalat, ulaşım, ticaret, inşaat, konaklama, yeme-içme, iletişim, bankacılık, sağlık hizmetleri gibi birçok sektörü yayılma etkisi sonucu etkileyen bir sektördür (Proença ve Soukiazı, 2008: 792). Dolayısıyla; turizmin söz konusu tüm bu etkileri dikkate alındığında, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması hedefini gerçekleştirme noktasında diğer sektörlere göre çok daha avantajlı bir sektör olduğu görülmektedir (Samırkaş ve Bahar, 2013: 50).

1990'lı yıllar ile birlikte, yoksulluğun azaltılmasında turizm sektörünün diğer sektörlere göre daha avantajlı olduğu görüşü daha da ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda; 1999 yılında Birleşmiş

Milletler tarafından gerçekleştirilen “Sürdürülebilir Kalkınma” konulu toplantıda İngiltere Uluslararası Kalkınma Departmanı, yoksulluğun azaltılmasında turizm sektörünün potansiyeline dikkat çekerek “yoksul yanlı turizm” (YYT) yaklaşımı üzerinde durmuştur (Harrison, 2008; Mitchell, 2012; Önez Çetin, 2012). YYT yaklaşımı, yoksullar için net faydalar sağlayan turizm olarak tanımlanmıştır (Ashley, Goodwin ve Roe, 2001). YYT yaklaşımının temel ilkesi, turizm sektörünün toplam boyutunu genişletmek değil, turizmden faydalanabilecek durumda olan yoksul insanlara fırsatlar sunmak üzerinedir. Yoksullar için net faydalara odaklanmak iki nedenden dolayı önemlidir. Bunlardan ilki; yoksul yanlı turizm yaklaşımı ile uzun yıllar boyunca turizm sektörünün yoksullara olan faydasının “aşağıya damlama etkisi” teorisi\* üzerinden değerlendirilmesinin yeterli olmadığı savunulmuştur. YYT yaklaşımı, turizm sektörünü oluşturan tüm paydaşların sağladığı imkânlardan yoksulların faydalanması için gerekli müdahalelerin yapılması üzerine odaklanır. İkincisi ise, yoksul yanlı turizm yaklaşımın turizmin olumsuz sosyal etkilerine dikkat çekmesi ve yoksullar için bu olumsuzlukların nasıl net faydalara dönüştürülebileceği üzerine odaklanmasıdır (Goodwin, 2008: 870). Bu bağlamda; yoksul yanlı turizm ile yoksullar açısından sağlanan faydaların ekonomik boyutlu olabileceği gibi sosyal, kültürel ve çevresel boyutlardan da olabileceğini söylemek mümkündür.

YYT yaklaşımına ilişkin literatürde yapılan birtakım çalışmalar ve tanımlamalar ile bazı uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan araştırma çalışmalarının sonuçları dikkate alındığında yoksul yanlı turizmin özellikleri şu şekilde sırlanabilir (Harrison, 2008: 855);

- *YYT, anti kapitalist değildir.* YYT; istihdam ve girişimcilik fırsatlarını arttırarak yoksulları kapitalist piyasalara dahil etmeye çalışır. Bu aynı zamanda özel sektör temelli ekonomik bir müdahaledir.
- *YYT, yaygın turizm sistemlerinden ayrı düşünülemez.* YYT; mevcut turizm yapılarına ve pazarlarına entegre çalışmalıdır.
- *YYT, bir teori ya da model değildir.* YYT; destinasyonlardaki yoksul insanlara tahsis edilebilecek net kazanımlara odaklanan bir yaklaşım ya da başka bir ifade ile bir oryantasyon biçimidir.
- *YYT, niş bir turizm çeşidi değildir.* YYT; büyük ve küçük ölçekli turizm çeşitlerini de içeren ve sadece yoksulların değil bölgesel ya da ulusal düzeyde politikaları ve özel sektör katılımını öngören bir yaklaşımdır.
- *YYT, spesifik bir yöntem değildir.* Yoksulluğun ölçülmesine ilişkin pek çok veri toplama ve analiz yöntemi (turist gelirleri ve harcama istatistikleri, turizm uydu hesapları, hane halkı geliri hesaplamaları gibi) bulunmasına rağmen, bunların hiçbirisi YYT yaklaşımına özgü değildir. Söz konusu yöntemler, turizmin diğer işletmeler ile ilişkilerini karşılaştırmaktan ya da destinasyon bölgelerindeki sızıntıları incelemekten daha fazlası değildir. YYT'nin araştırma yöntemlerinden beklentisi ise; turizmin meydana getirdiği yeni istihdam olanakları, kapasite geliştirme, refah düzeyinin iyileştirilmesi gibi ekonomik ve sosyal değişikliklerin ana hatlarına odaklanmasıdır. Bu bağlamda; ürün ya da hizmetlerin üretiminden sunumuna kadar gerçekleşen faaliyetlere dahil olan tüm katılımcıların ve paydaşların sürece dahil edilmesi ve etkinliklerinin analiz edilmesi

---

\* Hızlı ekonomik büyümenin toplumun tüm katmanlarına yansiyacağını iddia eden teoridir. Bu durum yoksulluk yazınında “Aşağıya Damlama Etkisi” (trickle-down) ifadesiyle yer almaktadır. Aşağıya Damlama Etkisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için; Barry T. Hirsch'in (1980) “Poverty and Economic Growth: Has Trickle Down Petered Out?” Economic Inquiry, Vol: 18, Issue 1, pp: 151-158 başlıklı yayınına bakılabilir.

esasına dayanan “değer zinciri analizi” YYT yaklaşımına ilişkin çalışmalarda kullanılabilecek bir yöntemdir.

- *YYT, sadece yoksullara yönelik bir yaklaşım değildir.* YYT, yoksul olmayanların da turizmden faydalanabileceğini kabul etmekle birlikte, bunun orantısız ölçüde olmaması gerektiğini benimseyen bir yaklaşımdır.
- *YYT, sadece açlıkla mücadele ve yetersiz gelire odaklanan bir yaklaşım değildir.* YYT; özgürlük, fırsat, güç, beceri, eğitim eksikliği gibi konuların da dahil edildiği bir “yoksulluk” tanımı benimser.
- *YYT, sadece bireysel kazanımlara odaklanan bir yaklaşım değildir.* YYT; su, temizlik, sağlık, eğitim, altyapı gibi destinasyondaki toplumun tamamını ilgilendiren tüm konulara odaklanmaktadır.

Bütün bu özellikler incelendiğinde; YYT yaklaşımının ana hedefinin turizm sektörünün toplam boyutunu genişletmek üzerine değil, sektör içerisindeki yoksullara yönelik nasıl ve ne çeşit fırsatlar geliştirilebileceği üzerine odaklandığı görülmektedir. Dolayısıyla; yoksul yanlı turizm faaliyetleri gerçekleştirebilmek adına oluşturulacak stratejilerde dikkate alınması gereken üç temel nokta söz konusudur. Bunlar (Roe ve Urquhart, 2001);

- 1) Yoksullara iş ve istihdam olanağının tanınması ve gelirin daha geniş bir kitleye yayılması yoluyla yoksulların ekonomik faydalardan yararlanmalarının artırılması,
- 2) Turizmle ilişkili negatif sosyal ve çevresel etkilerin dikkate alınması (bölgeler, kıyı bölgeleri ve diğer doğal kaynaklarda tahribat, sosyal bozulma ya da patlama gibi),
- 3) Politika-süreç reformu dikkate alınarak, yoksulların önündeki engellerden bazılarını ortadan kaldıracak politika ve planlama çerçevesi oluşturularak, turizmle ilgili karar verme süreçlerinin planlamasına yoksulların da katılımının teşvik edilmesi ve yeni turizm ürünleri geliştirme sürecinde özel sektör ve yoksul kesim arasında iş birliği sağlanması ve güçlendirilmesi.

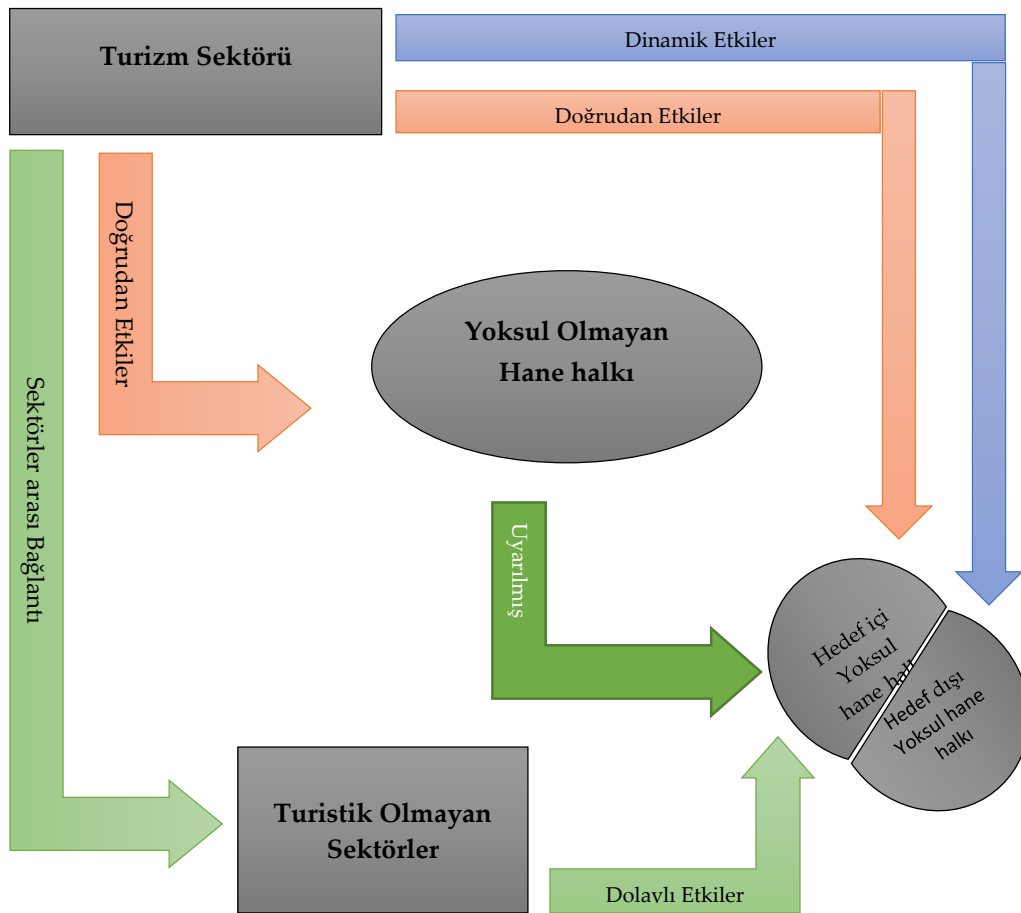
Yoksul yanlı turizm yaklaşımı, turizm faaliyetlerinin yoksullara ne çeşit fırsatlar sunacağını ve hayatlarında nasıl farklılıklar meydana getirebileceğini açıklamaya çalışır. Bu farklılıklar temelde ekonomik boyutlu olmakla birlikte, yoksulların yeni beceriler kazanabilmeleri, daha iyi eğitim ve sağlık hizmetlerine erişebilmeleri, gelişmiş altyapı olanaklarından yararlanabilmeleri gibi sosyal boyutlu farklılıklar olarak da kendini göstermektedir (Samırkaş ve Bahar, 2013: 53).

## **TURİZMİN YOKSULLUĞUN AZALTILMASINDA ETKİLERİ**

Turizm, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan ve birçok yönüyle farklı paydaşlar açısından bir dizi avantaja sahip olan bir ihracat sektörüdür (Spenceley, Ashley ve Kock, 2009: 18). Destinasyonun ev sahibi konumunda olan yerel halk ya da başka bir ifade ile yoksullar da söz konusu bu etkilerden, özellikle de yoksulluğun azaltılması noktasında fazlasıyla etkilenen kesimi oluşturmaktadırlar (Roe ve Urquhart, 2001; Harrison, 2008). Turizm faaliyetleri sonucu meydana gelen getirilerin yoksullara iletilebileceği ve yoksulluğun

azaltılmasına etkiye bulunabileceği üç temel yol vardır. Bunlar (Ashley, Roe ve Goodwin, 2001; Mitchell ve Ashley, 2010: 21; Mitchell, 2012);

**Turizmin Yoksullara Yönelik Doğrudan Etkileri:** Turizm sektörünün yerel ekonomideki düşük gelirli gruplara sağladığı doğrudan gelir akışını içeren etkidir. Yoksullar için doğrudan kazanımlar, yoksul insanlar turizm sektörüne dahil olup bir takım maddi faydalar elde ettikleri zaman ortaya çıkar. Turizmin yoksullar açısından sağladığı doğrudan etkilere hem iş gücü (emek) gelirleri hem de iş gücü harcanmadan sektörün sağladığı diğer kazanç birimleri dahildir. İş gücü gelirleri, bireylerin resmi ya da özel turizm işletmelerinde (otellerde ve restoranlarda çalışma gibi) çalışarak elde ettikleri kazanımları kapsar. Sektörün sağladığı ve iş gücü harcanmadan elde edilen diğer doğrudan kazanç birimleri ise; kiralama, öz kaynaklar ya da telif hakları gibi varlıklardan sağlanan kazanımları kapsar.



**Kaynak:** (Mitchell ve Ashley, 2010: 25)

Destinasyonlarda yer alan yoksullar, turistler ile yüz yüze ilişki içerisinde olsun ya da olmasın turizm faaliyetlerine bir şekilde katılıyorlar ve bu katılımlardan kazanç elde ediyorlar ise, bu durum turizmin yoksullar üzerine doğrudan (direkt) etkisi olarak kabul edilir. Dolayısıyla; otel

ya da restoranlarda çalışarak turizmden gelir elde edenlerin yanı sıra, taksi şoförleri, yerel rehberler, hediyelik eşya satanlar da yerel ekonomiye dahil olmakta ve turizmin yoksulluğu azaltıcı etkisinden doğrudan etkilenmektedirler.

**Turizmin Yoksullara Yönelik İkincil Etkileri:** Turizm sektörünün yoksullar üzerindeki ikincil etkileri, dolaylı ve uyarılmış etkiler olmak üzere iki şekilde gerçekleşir. Dolaylı etkiler; turizm harcamalarındaki bir değişikliğin, turizm dışı ekonomi üzerinde etkili olduğu durumlarda ortaya çıkan etkilerdir. Dolaylı etkiler, örneğin restoranlara ya da otel mutfaklarına gıda satışında olduğu gibi genellikle tedarik zincirlerinin bağlantılarında meydana gelir. Başka bir ifadeyle; doğrudan turizm ile bağlantılı olmayan, ancak turizm faaliyetlerinin artması ile kazanç sağlayan kesimlerin (çiftçiler, zanaatkarlar, inşaat sektörü gibi) gelirlerindeki artışlar ile meydana gelen etkilerdir. Turizmin yoksullara ikincil etkilerinin bir diğeri ise uyarılmış etkilerdir. Uyarılmış etkiler, turizm çalışanlarının elde ettikleri gelirleri söz konusu turistik bölgede harcamaları ile yerel ekonomiye katkı sağlamaları ile oluşan etkilerdir.

**Turizmin Yoksullara Yönelik Dinamik Etkileri:** Turizm sektörünün yoksulluğun azaltılmasına yönelik etkilerden üçüncüsü, turistik faaliyetlerin yerel ekonomi üzerindeki dinamik etkileridir. Destinasyonda bir otelin açılması, istihdam sağlanması, gıda satın alınması ve sektörden kazanılan gelirin harcanması şeklinde bir döngü ile özetlenebilecek doğrudan ve ikincil etkiler, kısa vadeli etkilerdir. Dinamik etkiler ise, doğrudan ve ikincil etkilere göre daha soyuttur ve kazanımları uzun vadede kendini gösteren ve ayrıca kamu kaynaklarının kullanımını açısından önem arz eden etkilerdir. Dinamik etkiler; doğrudan ve ikincil etkilerden daha az elle tutulur olmasına rağmen, yoksul insanlar üzerindeki olumlu etkilerini destinasyon sınırlarının çok ötesinde güçlendirebilme ya da zayıflatabilme özellikleriyle büyük önem taşırlar.

Turizm sektörünün; kadın iş gücünü ekonomik faaliyetlere dahil etmesi, alt yapı yatırımlarını geliştirmesi, teknolojik değişim ve gelişime entegre olabilmesi ve ekonomik yapıda çeşitlilik sağlayabilmesi gibi olanakları yoksullar açısından olumlu çıktılar sağlayan dinamik etkiler olarak sıralanabilir. Aynı zamanda, devletlerin turizm faaliyetlerinden edindiği vergi gelirlerinin belli kısımlarını yoksullara aktarması da yoksulluğun azaltılmasında turizmin dinamik etkilerindedir.

## SONUÇ

Turizm emek yoğun bir hizmet sektörüdür. Söz konusu bu özellik, sektörde gerçekleşen faaliyetlerin hemen hemen hepsinin odak noktasının “insan” olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla; az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler açısından bölgesel ya da yerel kalkınma kapsamında yoksul insanların turizm faaliyetlerine dahil edilmesi büyük önem taşımaktadır. Geçmişte uzun yıllar boyunca, gelişmekte olan ülkelerin yöneticileri, planlamacıları ya da ekonomistleri tarafından turizm sektörü döviz getirisi yüksek bir araç olarak kabul edilmiştir. Bugün ise sektöre bakış açısı büyük oranda değişmiş, turizmin yerel ekonomik kalkınmayı hızlandıracak özelliklere sahip olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Turizm sektörünün, özellikle destinasyondaki yerel halk başka bir ifade ile yoksullar için gerek ekonomik açıdan gerekse de sosyal açıdan kazanım sağlamalarına fırsatlar sunacak farklı etkileri söz konusudur. Söz konusu



kazanımlar, yoksullar için hem kısa ve uzun vadeli değişimlere hem de finansal ya da finansal olmayan durumlara yol açabilmektedir. Bu noktada;

- 1) yoksullar turizm ve ilgili sektörlerle ilişkin faaliyetlere (otel, restoran, ulaştırma, el sanatları, güvenlik gibi) katılırlar ve hane halkını geçindirecek gelirlerini buradan elde ederler,
- 2) turizm, yoksulların geçimlerini sağlama ve yerel ekonomik kalkınmada uzun vadeli dinamik etkilere sahiptir,
- 3) turizm faaliyetlerinin yerel halkın yaşadığı doğal, sosyal ve kültürel çevreyi etkilemesi, yoksullar ile doğrudan bağlantılı olsun ya da olmasın onların yaşam kalitelerini üzerinde etkiye sahiptir.

Sonuç olarak turizm; az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından bölgesel ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi noktasında istihdam olanaklarının artırılması ve hane halkı gelirlerinde artış sağlaması nedeniyle yoksulluğun azaltılmasında öncü sektörlerden birisi konumundadır. Aynı zamanda turizm sektörünün; konaklama, yiyecek-içecek, seyahat, eğlence gibi birçok farklı sektör ile entegre çalışması, sektörün emek yoğun yapısı ve turistik tüketicinin ürünün üretildiği yere gitmesi gibi sektörün kendine özgü özellikleri yerel ekonominin gelişmesi noktasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu bağlamda, sektörün boyutunu genişletmekten ziyade yoksulların turizmden net faydalar edinebilmelerini sağlamaya odaklanan “yoksul yanlı turizm” yaklaşımı da yoksulluğun azaltılmasında bir araç olarak kabul edilmelidir. Yoksul yanlı turizm yaklaşımı doğrultusunda yoksulların turizm faaliyetlerine katılımları teşvik edilmeli, eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalı, bölgesel planlamalarda söz sahibi olmalarına imkân tanınmalıdır. Özellikle hükümetlerin turizme yönelik plan ve politikalarında ve ayrıca kamu ve özel sektör temsilcilerinin sektöre yönelik tüm çalışmalarında “yoksul yanlı turizm” yaklaşımı göz ardı edilmemelidir.

## KAYNAKÇA

- Ashley, C., Roe, D. and Goodwin H. (2001). Pro-Poor Tourism Strategies; Making Tourism Work for The Poor: A Review of Experience. *Pro-Poor Tourism Report*, No: 1, pp: 1-64.
- Bahar, O. and Kozak M. (2007), Advancing Destination Competitiveness Research: Comparison Between Tourists and Service Providers. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 22(2):61-71.
- Goodwin, H. (2008). Pro-poor Tourism: A Response. *Third World Quarterly*, 29(5):869-871.
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *Ankara Sanayi Odası*, Ocak-Şubat Sayısı, ss: 42-56.
- Harrison, D. (2008). Pro-poor Tourism: A Critique. *Third World Quarterly*, 29(5): 851-868.
- <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>. (17.01.2017).
- <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284418145>. (21.01.2017).
- <http://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty>. (31.01.2017).
- Mitchell, J. and Ashley, C. (2010). *Tourism and poverty reduction: Pathways to prosperity*. London and Virginia: Earthscan.

- Mitchell, J. (2012). Value Chain Approaches to Assessing the Impact of Tourism on Low-Income Households in Developing Countries. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(3):457-475.
- Önez Çetin, Z. (2012). Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Ocak): 97-108.
- Proença, S. and Soukiazis, E. (2008). Tourism as an Economic Growth Factor: A Case Study for Southern European Countries. *Tourism Economics*, 14(4): 791–806.
- Roe, D. and Urquhart P. (2001). *Pro-Poor Tourism: Harnessing the World's Largest Industry for the World's Poor*. International Institute for Environment and Development (IIED).
- Samırkaş, M. ve Bahar, O. (2013). *Turizm, Yoksulluk ve Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Spenceley, A., Ashley, C. and Kock, M. (2009). *Tourism and Local Development: An Introductory Guide Core Training Module*. ITC (International Trade Centre), Tourism-led Poverty Reduction Programme.
- Taş, H.Y. ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. *International Conference On Eurasian Economies, Session 3D: Büyüme ve Gelişme III*, ss: 423-430.
- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2):155-173.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.